

לקח הימים האלה

בשעה שדברים אלה נמסרים לדפוס לא ברור עדיין באיזו דרך יתפתחו המאורעות המלחמתיים בעתיד, לאחר שביתת-הנשק בין ממשלת בורדרו ובין האויב; אולם הנצחונות הגרמניים בקונטיננט האירופי מחייבים בדיקה חמורה של העבר. מהו מקור הכשלונות?

לדעת הכל היתה עמידתם האישית של צבאות בעלי-הברית מלאת גבורה ואומץ, וזוהי גם דעת האויב. תוכחת הדיקטטורים, שמשטר דימוקרטי וחפשי מחנך את אזרחיו למורך-לב ולחוסר משמעת פנימית, לא אושרה ע"י מהלך הקרבות. ספק הוא, אם במשך כל תולדות האנושיות התרבותית גילה איזה צבא שהוא כוח גדול כזה של מסירות-נפש, של שליטה ברוחו ושיווי משקל נפשי בתנאים קשים מנשוא, כאשר גילה החייל האנגלי-הצרפתי בימי הנסיגה מדינקרק. ואלה לא היו גיבורים יחידים-סגולה, אלא כח צי-מליון איש מהמון צעירי אנגליה וצרפת.

הרי שלא בתכונותיהן האישיות של הלוחמים יש לחפש את מקור הכשלון. שרשי-הרעה נעוצים, כנראה, בתכונות צבוריות-מדיניות מסוימות של הדימוקרטיה המערבית בתקופה האחרונה. אם יחשפו העמים החפשיים את גורמי האסון וילמדו את הלקח העולה ממנו, יתכן, שברבות הימים יוכלו לאמור, שהקרבות העצומים שנפלו במלחמה זו לא קרבנות שוא היו.

★

הגורם החיצוני-התכני לכשלונותיהם של בעלי הברית בולט לעין. המדינות הדמוקרטיות אחרו בגיוס חיילים, באימון הצבא, בהספקת הציוד ובתיכון המשק לצרכי מלחמה. הפיגור המתמיד ואטיות הקצב לא נעקרו מיסודם גם בשעה שמטרות ההזדינות של המעצמות הטוטליטריות צריכות היו להיות ברורות לכל. צמצומו של הצי האנגלי נמשך גם בשעה שהנאצים עלו לשלטון בגרמניה, ותעשית האוירונים הצרפתית ירדה לנקודת-השפל שלה בשנת 1937. כל המעמדות והמפלגות הגדולות של הדמוקרטיה המערבית יש להם חלק בחטא-הזנחה זה. הממשלה השרנית ("הלאומית") של בולדוין-מקדונלד לא הציעה עד לשנת 1936/37, כל תקציב להזדינות מחודשת, ומפלגת העבודה הבריטית הצביעה עוד בקיץ 1937 נגד התוספת התקציבית הצנועה-מאוד לצרכי-ההגנה, בתקציבה של ממשלת צ'מברלין. אמנם אישים בודדים הזהירו זה כבר על גודל הסכנה המתקרבת. עוד בסתיו 1932, לפני עליית היטלר לשלטון, התריע וינסטון צ'רצ'יל בפרלמנט הבריטי: „אל תטעו בנעשה שם. אל תתנו לממשלתנו לחשוב, שגרמניה שואפת רק לשויון ולשיווי-זכויות. לא זה הדבר שגרמניה שואפת לו. הכנופיות האלו של טיבטונים צעירים, הצועדים

כעת בחוצות גרמניה, ועיניהם בוערות בתאווה למסור את נפשם בעד ה„פּטְרֶלְנֶד“, — לא למעמד של שויון גשואים חלומתיים. הם רוצים נשק. והאמינו לי, כי בשעה שהנשק יהיה בידיהם, דרוש ידרשו בחזרה את שטחי גרמניה מלפני 1914 ואת מושבותיה הקודמות: ולאחר שיקבלו את כל אלה, יתחילו לדרוש יותר, ואנחנו נראה, אולי, בעינינו את השמדתן של כל המדינות שספחו להן קודם שטחים מגרמניה ואוסטריה, ואפשר שנראה גם בחורבן של מדינות אחרות לגמרי.*

אולם לא היה שומע לדברי אזהרה אלה. השמאל ראה במדבר „אימפריאליסט“ קיצוני, והימין ראה בו בעל-דמיון המקלקל את היחסים הטובים בין מעצמות שכנות. ולא רק המנגנונים המפלגתיים אטמו את אזניהם. כוח גדול מזה פעל נגד המזהירים — כוחו של רוח-הזמן. השנים, בהן נחתך למעשה גורלן הנוכחי של פולין וצ'כיה, של דניה ונורבגיה, של הולנד ובלגיה, ושל צרפת עצמה, — היו שנות פריחת הפציפיזם בארצות הדמוקרטיות. ב-1933/35 עלתה שם התעמולה ל„הסתלקות ממלחמה“ למעלה ראש, והדרישה לפירוק-נשק ול„שויון-בזיון“ רכשה את לבבותיהם של מיליונים רבים. מתוך שאיפה לנוחיות, מתוך חוסר אומץ מוסרי, מתוך רישול מחשבתי, ובעטים של תכסיסי תעמולה מפלגתיים, השכיחה הדמוקרטיה המערבית מליבה את הכלל ההיסטורי הגדול: בעולם, שקיימות בו מדינות תרבותיות יותר ותרבותיות פחות, מרוסנות יותר ומרוסנות פחות — תוכלנה הראשונות לשבת בשלום ובבטחון יחסי, רק כל זמן שזיונן עולה במדה הגונה על זיונן של האחרונות!

חברה שהיא אגרסיבית בהלך-רוחה ופרימיטיבית בהכרתה המוסרית תהא תמיד יותר מוכנה להקריב אנשים ונכסים לשם מטרות כיבוש והשתלטות, ביתר קלות תאחז באמצעי מרמה ואכזריות, ותעשה זאת במידה שמדינות מפותחות מבחינה רוחנית ואזרחית אינן מסוגלות לכך. היא לא תבחל בשום נשק, ובנשק הרגיל תשתמש גם למטרות נוספות — האסורות לפי המקובל, והפסולות משום כך בעיני האחרים. זיון שוה למעצמות אגרסיביות ומעצמות מרוסנות, פירושו: יתרון כוח לראשונות. לא ע"י פירוק נשק והשואה בזיון, אלא על יסוד כוונות-צבאית ויתרון בזיון יכולות חברות אוהבות-שלום לחיות בשכנותן של חברות יותר אגרסיביות ו„דינמיות“.

★

לו גם קרה הנס ומצב של פירוק זין כללי ומוחלט, היה מוצא לפועל בכל העמים והמדינות, לא יבשר הדבר את השלום הנצחי, אלא את האנרכיה הכללית ואת חורבנה המוחלט של התרבות. העמים והאלימנטים שהם יותר פרימיטיביים, יותר אכזריים ויותר תאבי-השתלטות יקומו אז באגרופים בסכינים ובאלות (מאלה הן אי-אפשר „להתפרק“) על העמים והיסודות שפניהם לשלום, לעבודה ולבנין. וקרוב לודאי, שהאגרסיביים והפראים ישמידו אז את ההומניים יותר, באשר אלה יופרעו במלאכת הסכין והאגרוף על ידי כמה מעצורים מוסריים וחברותיים, ויתכן, שלא בנקל ישיגו את המזימות הפרועות והמושחתות ביותר של אויביהם. עצם קיומה של

* מפרטיכל בית הנבחרים האנגלי, 28 לנובמבר 1932.

תרבות אנושית גבוהה יותר בנוי על כך, שמול אלתו של הפרא מגין הרובה של בן-התרבות, ומול הרובה של רודף-השלל עומד התותח של האדם המרוסן כלשהו. היתרון בתרבות אין לו קיום, אם אינו מלווה ביתרון נשק.

וודאי: מציאותו של הנשק ויתרונו באיזו־ד־שהיא, נושא עמו סכנה של מלחמות; יצר אנשים ועמים, ואף הרוחניים והמרוסנים ביותר, נזקק לחסדי־שמים. אולם חוסר היתרון ההגנתי בידי העמים השלויים ושבעי־הקרבות אומר וודאות של מלחמה; ואין זו עוד מלחמה לשליש ולרביע, על מטרות מוגבלות, כדוגמת ההתנגשויות בין צרפת לאנגליה במאה השמונה־עשרה וראשית המאה התשע־עשרה, אלא מלחמת השמד וחורבן טוטליטרית, כמלחמת אַטִּילָה, גִּינְגִּיס־חַן והיסלר.

★

אכן, תולדות העמים והמדינות בכל הדורות מלמדים אותנו, כי חברה בעלת רוחניות גבוהה־ביחס ובעלת מידות אורחיות מתוקנות יותר יכולה להתקיים באוקינוס הסוער של התאוות וההתפרצויות האנושיות, רק אם עודף תרבותה מבוסס על יתרון נשקה.

ההתפתחות הרוחנית־האורחית, והמשקית־התעשיתית של הזמן החדש באירופה נתאפשרה רק לאחר שהמערב התגבר בכוח נשקו העודף על העמים האגרסיביים, והממושטרים שזרמו מאסיה התיכונה. לולא הצליחה אירופה המערבית ליצור עודף־כוח ממושך, העולה על כוחם של המונגולים, התורכים־האוסמנים ושאר מנגנונים מדיניים שהגיעו בזמנם לדרגות פִּינוֹמְנָלִיּוֹת בטכניקה צבאית, ארגון מלחמתי והתלהבות קרבית, — לא היתה התרבות האירופית של היום קימת במציאות.

המפעל ההתישבותי־התרבותי העצום של בני־אירופה בצפון־אמריקה, באוסטרליה ובדרום־אפריקה לא היה מחזיק מעמד בשום פנים לולא עלה כוח־ההתגוננות של המתישבים על כוחם של הילידים. המתישב התרבותי המרוסן — איש השלום והמשק המפותח — מעורר רגשות בוז, קנאה ותאות־שלל בסביבה הפרימיטיבית: אהבת השלום שלו מתפרשת כחולשה, ריסונו — כאיולת נעדרת תחבולות, ומשקו המתוקן, פרי עמל רב והרגלי־תרבות של דורות, — כעושר מוגזם המגרה את יצר־החמדה של תאבי־ביוה. לא במקרה היה „בן־הסֶפֶר“ (הֶפְרֶנְטֶיר), שרובהו תמיד על שכמו, לסמל הדמוקרטיה האמריקאית הצעירה והבריאה.

ומאידך גיסא: האימפריה הרומאית החלה, לסגת אחור בפני העמים הברבריים, משעה שנושאייה חדלו לטפח בקרבם את הסגולות הצבאיות, משעה שהמושג „ברברי“ נעשה שם נרדף ל„גבור יותר“ ו„מוכן יותר למסירות־נפש“. לאחר שהריפובליקות המפותחות והליברליות של ערי ההֶנְזָה שקעו בעסקי סחרן והזניחו את תכניקת־ההגנה ואת מדיניות־החוץ האקטיבית — נפלו מהר בידי שליטים יותר פרימיטיביים. ונציה העשירה, המתוכנת יפה בהנהלתה הפנימית, היתה שלל לכל שכן אגרסיבי, משעה שהזניחה את ציה וצבאה, ושמה את תקוותיה בקניית הבטחון על ידי שוחד ו„השלמה“.

השקט היחסי של שנות 1919/39 באירופה ובקדמת-אסיה, יסודו היה ביתרון-
הכוח של המעצמות המערביות לאחר שלום-ורסיל. משעה שיתרון זה נעלם, ואף הפך
לחולשה יחסית, אי אפשר היה עוד להמנע ממלחמה.
„שיון-בזין“, ואפילו פחות משיון גמור, מספיק לבטחונה של מדינה אגרסיבית,
החיה בשכנות עם עמים אוהבי-שלום המתמסרים לפיתוח אורחי-פנימי. מדינה כזאת
היא מובטחת, במידה פחותה או יתרה, מהתקפות של השמדה, כי העמים „השבעים“
לא יקריבו את המוני אורחיהם למלחמת-תנופה מרובת-דמים. אולם חברות חפשיות,
אמידות באופן-יחסי ושבעות-מלחמה, אסור להן להסתפק בשווי-משקל צבאי עם
מערכת השכנים „הרעבים“. שווי-משקל כזה אומר — הזמנת התקפה.
על הלקח הזה מעידים כל ספרי ההיסטוריה. אך, אין זאת שהוא נשמט
מזכרונם הקולקטיבי של דורות, אשר החליטו להתעלם מאופיה הדרמטי והטרגי של
ההיסטוריה האנושית.

★

רוח הזמן לא רק שגרמה לאיחור בכוננות, היא אשר כפתה על בני המערב
מדיניות-חוץ חסרת יזמה וחדלת-העזה. הדבר המזעזע ביותר, אולי, שקרה בשבע
השנים האחרונות שקדמו להתפרצות המלחמה הנוכחית, היה חוסר הכושר הנפשי
אצל העמים הדמוקרטיים הגדולים לפלישה פּרָבְנְטיבית לגרמניה הנאצית, — בשעה
שפלישה זו יכלה למנוע עוד את האסון האיום, שאנו שרויים בו כעת.
מתוך ראית הנולד, הציע המַרְשֵׁל יוסף פילסודסקי עוד בשנת 1933 לפני
צרפת תכנית פלישה משותפת מעין-זו. רק לאחר שנואש מתקוה לקבל את הסכמת
הצרפתים לכך, סידר את הסכם אי-ההתקפה הפולני-הגרמני.
הגנה לא תמיד פירושה — צפיה להתקפת האויב. מי שכופת על עצמו עמידה
כזו, מוסר בידי האויב את הקלף של נצחונות-ההתחלה, ואולי יותר מזה.
מכריז-המלחמה לא תמיד הנהו ה„אגריסור“, ולא כל המשתמט מהחנגשות, עושה
זאת מטעמים פציפיסטיים. אם גרמניה הנאצית השתמטה בשנות 1933/35 מכל התנגשות
עם פולין וצרפת, הרי עשתה זאת מתוך כונה ברורה להתכונן לכיבושי-השוד שלה
בזמן הרצוי לה; וכשהכריזו אנגליה וצרפת מלחמה על הרייך ב-3 לספטמבר
1939, ודאי שפעלו אז מתוך נימוקי הגנה טהורים וללא כל מאויי השתלטות וניצול.
חטאן היחידי היה, שלא הכריזו את המלחמה שש שנים קודם לכך, בשעה שפילסודסקי
הציע את הדבר, או באחת ההזדמנויות המרובות ב-1934/35, כשגרמניה הנאצית
הפרה על דעת עצמה את סעיפי חוזה ורסיל.
חברה דמוקרטית שאינה מסוגלת בפנימיותה למלחמה פּרָבְנְטיבית בשעה
הנכונה, מכשירה את איחודם של תאבי ההשתלטות, ומסייעת במו ידיה לכך, שכל
גורמי התוקפנות יצטברו ללא הפרעה, ויתפרצו נגדה בשעה המסוכנת לה ביותר.
חוסר הכוננות המערבית למלחמה פרבנטיבית נבע מתוך כמה וכמה גורמים:
לחצה כאן העיפות והנוחיות הגדולה, שהשתלטה לאחר הזועות של 1914/18 (הפציפיזם

היה אחד מביטוייה המובהקים): פעלה תעמולת החתירה הגרמנית. שהתחפשה בנימוקים ליברליים והומניטריים על „הקיפוח“ שבחווה ורסיל, ועשתה נפשות למיליונים בחוגים שמרניים וסוציאליסטיים כאחד; השפיע לא-במעט חוסר האחדות המספיקה בין אנגליה לצרפת. אולם, מעל לכל אלה, היתה אי-היכולת הנפשית למלחמת-הצלה פרבנטיבית פרי ליקוי מוסרי-רוחני גדול: טושטשה ההכרה בלב המוני העמים הדמוקרטיים, שהם שומרים על ערכי-הרוח היקרים ביותר בעולם ונושאים שליחות כלל-אנושית רבה. חירות הרוח, החופש האזרחי, ההוגנות האנושית, הדאגה הסוציאלית, ההנהלה הדמוקרטית, אי-תלות המשפט — כל אלה נהפכו להרגל וחדלו להראות כהישג בלתי-שכיח ויחיד במינו של תרבות בת אלפים שנה. טשטוש הכרת היקר והיתרון שבתרבות המערב ובנוהגי-חיו הוא שגרם, כי המלחמה הפרבנטיבית נראתה כמחוסרת צידוק מספיק בעיני מאות מיליונים אנשים באנגליה, בצרפת ובאמריקה. בשביל המלחמה הפרבנטיבית, הקלה וההומנית-ביחס, לא הספיקו כוחות-ההכרעה המוסריים: במקומה באה מלחמת האימים הנוכחית. מבחינה זו יש לאמור, כי המלחמה הזאת היא תוצאה ישרה של משבר מוסרי עמוק בדמוקרטיה המערבית.

*

מאמץ-המסירות הכביר להגנת תרבותה של אירופה, אשר שלֵּהב לבותיהם של מיליונים בימים חמורים אלה דוקא, מעיד, אולי, כי נקודת-השפל העמוקה ביותר של המשבר היא כבר מאחורינו.